

Tentoonstelling 'W02 út see'

Bij de Seedykstertoer

Deze route is samengesteld om een beeld te geven van de gebeurtenissen in het kustgebied in de Tweede Wereldoorlog. Dit beperkt zich tot zaken die een relatie hebben met de luchtoorlog in het kust- en Waddengebied. De informatie is mede verzameld voor gebruik in het Kweldercentrum van It Fryske Gea.

Harry Feenstra, Blije

Lengte route: 36.15 km (2:24 uur)

Start: De SeedyksterToer

Zeedijk 8, 9073 TN Marrum <https://seedykstertoer.nl/>

Binnen vindt u de tentoonstelling met informatie over de luchtoorlog in het Waddengebied.

Ga vanaf terrein Seedykstertoer linksaf Zeedijk op
Fiets op Zeedijk in westelijke richting

U passeert het nieuwe gemaal De Heining met vispassage en buitendijkse zoet-zoutovergang.
Informatie hierover vindt u in het Kweldercentrum. Bij de aanleg van de buitendijkse watergang naar
de Waddenzee zijn Duitse oefenbommen gevonden.

Ga na 270 m rechtsaf Noorderleeg op

*Na ongeveer een kilometer ziet u het Kweldercentrum van It Fryske Gea. Hier vindt u informatie over
Atlantikwall en de luchtoorlog in het Waddengebied. Het centrum is van 8:30-17:30 uur geopend.*

Ga bij uitrit Kweldercentrum schuin links weg op over de zeedijk, achter de zeedijk rechts aanhouden
tot het toegangshek van It Fryske Gea.

Fiets op straatweg in noordwestelijke richting naar de 'bunker'.

Bunker en oefenveld Noarderleech (Noorderleeg)

Op 13 augustus 1940 kwamen de Duitsers met 100 man met kruiwagen een oefenveld voor bommenwerpers aanleggen. Op het Noarderleech werd vee ingeschaard en gras verkocht. De polhoeder (beheerder) Roeda vertelde dat het gebied met storm regelmatig onder water liep, maar de Duitsers lieten zich daardoor niet afschrikken.

Het oefenveld behoorde bij de Fliegerhorstkommandantur op de vliegbasis Leeuwarden. Het had de naam SF 10 Marrum, SF staat voor Scheinflughaven.

Op 17 augustus was het oefenterrein klaar en in oktober begonnen de voorbereidingen voor de aanleg van de straatweg naar de huidige bunker. In 1941 werd een start gemaakt met de bouw van de bunker. Aannemer Van Slooten uit Oude Bildt zijl heeft daaraan meegewerkt. Zijn zoon zag op 15 december 1941 de gesneuvelde bemanningsleden van de Junkers liggen toen hij cement bracht.

Net als andere bunkers van deze soort heeft een spiegelsysteem bij de halfronde opening bovenaan de bunker gediend als 360 graden waarnemingsstelsel. Deze opening is later dichtgemaakt en de spiegels zijn verdwenen. Na de oorlog was er op diverse plaatsen schade door inslag van kogels en granaten zichtbaar. Dit is bij de restauratie door It Fryske Gea uit het zicht geraakt.

De waarnemingspost is gemaakt van beton met muren van 50 cm dik. Het dak is voor een bunker erg dun. De vloer van de bunker is verhoogd aangelegd en via een betonnen trap is de deur van de bunker te bereiken.

De eerste melding van een oefening waarbij met vliegtuigen zou worden geoefend en geschoten is van 6 januari 1941. Voor een oefening moest de polhoeder ervoor zorgen dat alle vee en mensen van het veld waren. Ook moest hij de gaten van oefenbommen en bij nood afgeworpen bommen weer dichtmaken.

Er was een grote rode N gemaakt bij de zomerdijk. Die plek was bedoeld om bij nood scherpe bommen af te werpen. Er was een richtpunt met een straal van 500 meter er omheen. De vliegtuigen konden hun oefenbommen op twee scheepsdoelen gooien, gemaakt van houten geraamten.

De oefenbommen waren van beton en voorzien van glazen buizen met chloorsulfonzuur. Als een bom de grond raakte, ontstond er rook en zo kon in de waarnemingsbunker het resultaat waargenomen worden. Toenmalig polhoeder Hiddema vond na de oorlog bij het ploegen voor de aardappelteelt diverse oefenbommen, waarbij soms de rokende landing werd geraakt.

Er is ook met boordmunitie op schietschijven op de kwelder bij de zomerdijk geschoten. Naast de bunker was een soort markering aangebracht waarvan de functie niet bekend is.

Drie Duitse vliegtuigen stortten neer in het buitendijkse gebied. Een van die vliegtuigen zit, met de piloot, nog in de grond. In 2016 is aan de bunker een paneel geplaatst met het verhaal over het oefenveld en over de piloot, Georg Wilhelm van 21 jaar.

Noodlanding op het Noarderleech.

- Vliegtuig: Messerschmitt Bf 109 E-3
- Zondag 12 mei 1940, tijd 13:00 uur
- Serienummer: , registratie:
- Onderdeel: 6./J)186
- Bemanning: onbekend, ongedeerd

Tijdens gevechten bij de Afsluitdijk werd een Messerschmitt door Nederlands luchtafweergeschut geraakt. De piloot moest een noodlanding maken in de zomerpolder van het Noarderleech in de buurt van de Oude Dobbe. Hij kon daarna het toestel lopend verlaten. Hij is bij de familie Roeda binnengebracht en volgens de dochter van Roeda nogal geschrokken van het incident, na een kop chocolademelk naar Leeuwarden gegaan met zijn collega's.

De Duitsers die het vliegtuig hebben afgevoerd, waren enkele dagen op de boerderij van Roeda ingekwartierd. Dit waren zeven man onder wie één onderofficier. Voor de inkwartiering, met bed, werden vergoedingen betaald: 20 cent per dag voor manschappen en 50 cent voor onderofficieren. Inclusief verwarming werd 30 cent gerekend. Ze kregen in dit geval per dag 15 liter warme melk waarvoor Roeda de vergoeding van een warme maaltijd vroeg.

Neergestort op het Noarderleech

- Vliegtuig: Junkers Ju- 88
- Maandag 15 december 1941
- Serienummer: 1279, registratie:
- Onderdeel: 1./KG 506
- Bemanning:
- Feldwebel Emil Stürzel (27) -piloot KIA
- Unteroffizier Otto Flohr (21) - marconist KIA
- Oberleutnant Johann Klatte (27) - waarnemer KIA
- Unteroffizier Werner Schlegel (23) - boordschutter KIA

Tijdens een oefenvlucht op het Noarderleech, stortte een tweemotorige Junkers Ju 88 neer. Polhoeder Roeda was ooggetuige: *Op 15 december 1941 viel bij het oefenen een zware Duitse bommenwerper neer, hij raakte even de grond, vloog in brand nog een vier a vijfhonderd meter vliegende en klapte tegen de grond, vier doden, ik stond binnen 200 meter van waar het gebeurde, het was in een moment aan kant. Op de nieuwe straatweg lagen twee onthoofde lijken geheel uiteen gespat het was verschrikkelijk te zien.*

De bemanningsleden zijn begraven op de Noorderbegraafplaats van Leeuwarden en later herbegraven op de Duitse oorlogsbegraafplaats bij Ysselsteyn.

Neergestort bij Marrum

- Vliegtuig: Dornier Do 215 B5
- Vrijdag 1 mei 1942
- Serienummer: 0041, registratie: RV+5N
- Onderdeel: 5./NJG2 Leeuwarden
- Bemanning:
- Oberleutnant R. Rausscher (21) - piloot
- Unteroffizier Herbert Blumenthal (25) marconist KIA
- Feldwebel Heinz Warbelow (25) - boordwerktuig KIA

Tijdens een oefenvlucht bij Marrum vloog een Dornier DO 215 B5 tegen de grond. Mogelijk op het Noarderleech of op de kwelders van Noord Fryslân Bûtendyks. Polhoeder Roeda schreef in zijn jaarverslag: "Op 1 mei het weer iets milder, heden met het oefenen door Jachtvliegers er weer een gevallen waarby twee man gedood."

Ga na bezoek 'bunker' terug over de dijkovergang bij het Kweldercentum.

Ga vanaf de zeedijk in westelijke richting Noorderleeg op

Ga na 1 km rechtsaf Noorderleegsteroprit op

Ga na 90 m schuin rechts fietspad op over de slaperdijk

Fiets op fietspad in westelijke richting

Ga na 750 m schuin links Vijfhuisterdijk op

Fiets op Vijfhuisterdijk in zuidelijke richting

In het gebied rechts lag in de oorlog een barak met een wachttoren van de Duitse luchtwacht op de Koedijk. Dienststelde L00998.

In het najaar van 1940 bouwden de Duitsers bij Vijfhuizen een uitzichttoren op de zeedijk om uit te kijken naar vijandelijke vliegtuigen. De wachtposten verbleven in een barak die op het land van P. Porte stond. De toren werd permanent bemand door luchtwachters, die om de twee uur werden afgelost. Via een telefoonverbinding stonden zij in contact met de vliegbasis Leeuwarden.

Tot eind 1944 waren er steeds zes tot vijftien mensen in de barak aanwezig. De bevolking in de omgeving werd betaald voor onder andere warm eten, water en brandstof. Eind 1944 verplaatsten de Duitsers de post naar de boerderij van Roeda bij het Noarderleech. De lokale bevolking van Vijfhuizen sloopte daarop het hout van de borstwering die om de toren was gemaakt. Op last van de Duitsers moest die door de bewoners in de buurt, voor het oog, weer gerepareerd worden. Een paar weken later lieten de Duitsers de toren slopen.

Ga linksaf Roodschuursterlaan op.

Fiets op Roodschuursterlaan in oostelijke richting.

U passeert [fietsknoopnummer 4](#).

Ga rechtdoor Doniaweg op.

Fiets op Doniaweg in oostelijke richting

Net voor de N357 passeert u het tramwegtracé van het voormalige Dokkumer Lokaaltje. Rechts beelden de gebouwen van het voormalige station (nu een garage) een trein uit. In de Tweede Wereldoorlog zijn de spoorlijn en treinen diverse malen beschoten en gebombardeerd.

Steek N357 over. Ga na 200 m ([fietsknoopnummer 5](#)) Langebuorren op.

Fiets op Langebuorren in oostelijke richting.

Ga na 90 m schuin links Rondweg op

Ga na 150 m linksaf Miedpad op.

Ga na 60 m rechtdoor pad naar de begraafplaats.

Op de begraafplaats van de Hervormde kerk van Hallum bevinden zich drie oorlogsgraven van militairen uit de Tweede wereldoorlog.

De eerste is van een onbekende militair, waarschijnlijk een vlieger. Hij is gevonden op het Noorderleech waar hij is aangespoeld en op 25 juni 1940 gevonden. Hij is op 26 juni 1940 begraven in graf 1 op rij 32. Op de steen staat het opschrift: Known Unto God.

De tweede is van Sergeant David Thomson Stanners van de RAF. Hij was bemanningslid van Vickers Wellington DV935 van no. 15 Operational Training Unit van de vliegbasis Harwell. Stanner was de radiotelegrafist/boordschutter van het toestel.

In de nacht van 25 op 26 juni 1942 was de bommenwerper op weg naar Bremen om de stad te bombarderen. Volgens de melding is de Wellington op de terugweg neergeschoten ten zuidwesten van Hallum en in de Waddenzee neergestort. Alle inzittenden kwamen daarbij om het leven. Sergeant Stanners is op 12 juli 1942 gevonden op de kwelders, de volgende dag is hij begraven op de begraafplaats in Hallum in graf 1B rij 32.

*Naast Stanners waren de overige bemanningsleden van deze Wellington:
Sergeant J.S. Leather (22) - copiloot (Algemene begraafplaats Harlingen)
Sergeant Harry Bloor (30) - piloot (Algemene begraafplaats Harlingen)
Sergeant J.McK D.Oliver (21) - waarnemer (Algemene begraafplaats Harlingen)
Sergeant R.T. Fage (20) - radiotelegrafist / schutter (Den Helder, herbegraven in Bergen op Zoom)
Sergeant Gordon Lake (37) - vermist*

De derde persoon die in Hallum begraven ligt, is eerste Luitenant Robert Arthur Conrad Draper, van de RCAF (de Canadese Luchtmacht) uit Vancouver (British Columbia). Hij is op zijn eerste missie, op 20-jarige leeftijd omgekomen op 18 april 1942. Hij was radiotelegrafist aan boord van de Lockheed Hudson AM878 RR-B van 407 Demon squadron van RAF vliegveld Bircham Newton. Draper was specialist in het opsporen van schepen op zee met radar.

Draper is op dezelfde dag gevonden als Stanners en ook op dezelfde dag begraven. Hij ligt in graf 1A, rij 32.

*Ook van dit toestel zijn alle bemanningsleden omgekomen. Dit waren:
Piloot PO Edmond David Girardot. Hij spoelde op 11 juni 1942 aan op het Noordzeestrand tussen Nes Buren en is op 14 juni begraven op de Roomse begraafplaats van Nes. In 1952 is hij herbegraven op de oorlogsbegraafplaats Jonkerbos bij Nijmegen.
Radiotelegrafist/schutter F/sgt Bruce Wilbert Weaver. Hij is ergens aan de kust gevonden en begraven in Franeker.*

Twee van hen zijn nog vermist dit zijn radiotelegrafist/schutter F/sgt Edward George Alexander en waarnemer PO Donald Steward Kennedy. Zij worden herdacht op Runnymede memorial.

Ga terug het Miedpad op.
Ga na 60 m linksaf Rondweg op
Fiets op Rondweg in oostelijke richting
Ga na 95 m schuin rechts De Trânse op
Ga na 90 m rechtdoor Jouwsmabuorren op
Fiets op Jouwsmabuorren in noord oostelijke richting

Tussen Jouwsmabuorren 2 en 6 stond in de oorlog een huis waar op 11 December 1943 twee gewonde Amerikaanse piloten zijn binnengebracht en later door de Duitsers afgevoerd. Hun vliegtuig stortte neer bij de zeedijk bij Ferwert.

Bij Jouwsmabuorren 9 staat een deel van motor van een B17 die op de geboortedag van de oud bewoner van nr 9 neerstortte bij de Herjuwsmawei onder Marrum: 25 augustus 1944.

Ga bij [\(fietsknoopnummer 81\)](#) rechtsaf Herjuwsmawei op.
Ga na [\(fietsknoopnummer 72\)](#) rechtdoor op de Herjuwsmawei

*Neergestort bij de Herjuwsmawei 2 op 24 augustus 1944
een Amerikaanse B17*

- Vliegtuig: B17 G Flying Fortress
- Donderdag 24 augustus 1944, tijd 13:45 uur
- Serienummer: 43-37903
- naam: Toodles Boy
- Onderdeel: 379 Bomb Group / 525 Squadron
- Kenteken: witte K in zwarte driehoek
- Basis: Kimbolton
- Bemanning:
 - 2nd Lieutenant J. D. Connell - piloot MIA
 - 2nd Lieutenant J. R. Crookston - copiloot MIA
 - 2nd Lieutenant W. C. Jaeger - navigator MIA
 - 2nd Lieutenant E. R. Bromage - bommenrichter KIA
 - Sergeant J. E. Gurley - radiotelegrafist MIA
 - Sergeant J. H. Dean - rugkoepelschutter MIA
 - Sergeant L. R. Paradis - buikkoepelschutter MIA
 - Sergeant R. E. Sahlberg - zijluikschutter MIA
 - Sergeant W. J. Harrison - staartschutter MIA

De USAAF ging die dag met 1320 bommenwerpers en een escorte van 700 jagers naar Duitsland. Het doel was Merseberg. Het was een heldere dag met oostenwind.

Een van de bommenwerpers, een B17 met negen man aan boord, steeg die morgen voor de 24^e missie op van de Engelse vliegbasis Kimbolton. Ze hebben hun bommen afgeworpen en zijn daarbij, of later, geraakt door de FLAK. Dit is het Duitse luchtafweergeschut. Veel vliegtuigen werden geraakt tijdens het afwerpen van de bommen. Om de bommenrichter de kans te geven om te richten moest het vliegtuig een poosje rechtuit vliegen. De bommenwerpers waren echter voor de Duitsers dan wel een gemakkelijker doel.

Wat de schade aan het vliegtuig was, is niet bekend. Wel is door collega's opgemerkt dat het de groep niet kon bijhouden en dat het vliegtuig brandstof verloor. Het is om 13:36 uur voor het laatst gezien in de buurt van Ferwert.

De bemanning is misschien boven Schiermonnikoog uit het vliegtuig gesprongen en in de Noordzee terecht gekomen. Een van hen is aangespoeld aan de Groningse kust bij Wierhuizen. Dit was de bommenrichter Bromage. Waar de rest van de bemanning is gebleven is niet bekend. Omdat er geen parachutes gezien zijn, is het mogelijk dat de rest van de bemanningsleden zich nog in het toestel bevond.

In de Marrumermieden werd het vliegtuig ook gezien. Hier waren Gerben Veltman en Tjerk de Boer op het land bezig. Het vloog eerst naar het zuidwesten, toen maakte het in de richting van Wyns een bocht en kwam weer terug. Even later verloor het een stuk vleugel en kwam het in cirkels brandend naar beneden. Van de kant van Hegebeintum kwam het recht op de boerderij van Ruurd Riegstra af. Riegstra zag de bommenwerper aankomen en wilde naar het weiland vluchten. Door zijn omvangrijk postuur kon hij niet zo snel over het hek komen. Dit is zijn redding geweest, omdat hij van plan was het weiland in te vluchten terwijl het vliegtuig zich juist daar in de grond boorde.

De B17 verdween om kwart voor één met een enorme steekvlam bijna helemaal in de grond. Er lagen alleen nog wat wrakstukken omheen. Dit gebeurde nog geen honderd meter achter de boerderij van Riegstra, maar de boerderij liep geen schade op. Volgens ooggetuigen kwam er meer dan een week lang rook en vuur uit de grond.

Na de oorlog is een paar keer gegraven naar het vliegtuig. Een propellerblad heeft lang in de basisschool in Marrum aan de muur gehangen. In de schoolkrant van Marrum zijn diverse dingen over deze crash opgetekend. Tegenwoordig ligt het propellerblad in depot bij het Fries Verzetsmuseum.

Steek de Nieuweweg over in oostelijke richting

U passeert [fietsknoopnummer 9](#)

Ga na 190 m linksaf It Kleaster op

Ga na 1 km linksaf Kleasterwei op

Ga na 700 m linksaf Hegebeintumerdyk op

U passeert [fietsknoopnummer 7](#)

Ga na 180 m schuin rechts Hoofdstraat op

Ga na 55 m linksaf Vrijhof op

Op het kerkhof van Ferwert lagen drie Amerikaanse bemanningsleden begraven. Zij waren op 11 december 1943 neergestort bij de zeedijk bij Ferwert. Ze zijn later herbegraven op de Amerikaanse begraafplaats bij Margraten. Op het oorlogsmonument op het Vrijhof wordt ook Joeke Andrae genoemd. Hij werd gefusilleerd omdat hij spullen uit de B17 van 11 december 1943 had meegenomen. Zijn verhaal vindt u in de Seedykstertoer en op de website www.waadkust.frl

Fiets op Vrijhof in zuidelijke richting

Ga ([fietsknoopnummer 7](#)) schuin links Hegebeintumerdyk op

Ga na 980 m rechtdoor fietspad op

Ga na 40 m rechtdoor Hegebeintumerdyk op

Ga na 500 m rechtdoor Harstawei op

Ga na 210 m linksaf Meester Boeleswei op

Ga na 220 m rechtsaf Underom op

Ga na 230 m rechtsaf Pypkedyk op

Maak een tussenstop bij het informatiecentrum in Hegebeintum om iets te eten en te drinken en om de informatie te bekijken over het terpengebied.

In de opvaart die u net voor Hegebeintum gepasseerd bent, werd het vrachtschip van Bouwe van der Woude op 9 februari 1945 beschoten door geallieerde jagers. Die middag vielen ongeveer 70 Engelse Spitfires en Mustang jagers van Fighter Command, die een Amerikaanse bommenwerper escoteerden, onderweg gelegenheidsdoelen aan. Zij meldden onder andere een aanval op een schip van 50 ton in de omgeving van Leeuwarden.

Het kan zijn dat dit het schip van Van der Woude was. Hij had zijn schip tussen Jislum en de Bolle Holle in de Jislummervaart gelegd om inbeslagname te voorkomen. Zijn schip, de Nooitgedagt, was een steilsteven vrachtschip van 36 ton. Het schip was groen geverfd en die dag waren de zeilen gehesen om te drogen. Rond 15:00 uur kwamen vier jagers die rond cirkelden en daarna het schip met mitrailleurs beschoten. De schipper raakte dodelijk gewond, zijn 16 jarige hulp Keimpe Struikma overleefde de aanval. Bouwe van der Woude is begraven in Burdaard.

Ga na 55 m ([fietsknoopnummer 13](#)) schuin links Vogelzangsterweg op

Ga na 150 m schuin rechts Harstawei op

Volg Harstawei na 250 m rechtsaf

Fiets op Harstawei in zuidelijke richting

Fiets op Harstawei in zuidelijke richting

U passeert [fietsknoopnummer 16](#)

Fiets op Harstawei in oostelijke richting

Ga na 180 m linksaf De Houwen op

Fiets op De Houwen in oostelijke richting

Ga na 35 m linksaf Heskamperweg op

Ga na 1 km linksaf Mieddyk op

Na ongeveer 100 meter vindt u in de berm een informatiepaneel over de Short Stirling die hier op 7 juni 1942 is neergestort. Van deze bemanning heeft iedereen de crash en de oorlog overleefd.

Fiets terug over de Mieddyk in westelijke richting

Ga na 1 km ([fietsknoopnummer 15](#)) rechtdoor Farebuorren op

Ga na 350 m rechtdoor Farrewei op

U passeert [fietsknoopnummer 75](#)

Ga na 950 m ([fietsknoopnummer 75](#)) schuin rechts Hoofdstraat op

Ga na 10 m schuin links Unemastraat op

Tussen Unemastraat 7 en 13 rechstaf kunt u via de **Haven** het kerkhof bereiken waar een onbekende RAF vlieger is begraven. Op dinsdag 14 juli 1942 spoelde een onbekende Sergeant van de RAF (Engelse luchtmacht) aan op de kwelders bij Ferwert. Volgens het proces-verbaal van veldwachter Leestma had hij naar schatting drie weken in zee gelegen en droeg hij geen identiteitsplaatje. Ook zijn kleding wordt beschreven, waarbij wordt aangemerkt dat de zolen van zijn laarzen waren verbrand. Hij was in het bezit van een gouden horloge, een portefeuille met Engelse ponden, een sigarettenetui en -aansteker.

Een Duitse arts heeft sectie verricht om de identiteit vast te stellen en zijn bezittingen in beslag genomen. De begrafenis is zoals gebruikelijk aan de plaatselijke autoriteiten overgelaten. Er was een erewacht van de regionale Kommandantur aanwezig om hem met militaire eer te begraven. Hij is op donderdag 16 juli om 16.00 uur begraven op de begraafplaats te Blije in rij 23 graf 8, waar hij nog steeds ligt.

Gezien zijn kleding, plaats en tijd van aanspoelen, zou de onbekende Sergeant van Blije, de vermiste 37 jarige Gordon Lake uit hetzelfde toestel als de in Hallum begraven Stanners kunnen zijn. Waarschijnlijk zal deze onbekende geen naam krijgen en zal de naam van Sergeant Lake als vermiste op het paneel van Runnymede War Memorial blijven staan.

Ga na 490 m over de N357 rechtdoor Unemaloane op

Fiets op Unemaloane in westelijke richting

Ga na 1 km linksaf Zeedijk op

Ga na 480 m ([fietsknoopnummer 76](#)) scherp rechts de dijk op

Boven op de dijk ziet u het wadden- en kwelder gebied waar bemanningsleden van de Stirling van 7 juni 1942 zij geland met hun parachute. Ook spoelden in het buitendijks gebied lichamen aan van bemanningsleden van vliegtuigen die in de Waddenzee en Noordzee terecht waren gekomen. Ook ligt in de Waddenzee voor de kust het wrak van een Duitse Messerschmitt 109 die daar op 18 oktober 1943 neerkwam vanwege mist.

Neergestort in de Waddenzee

- Vliegtuig: Messerschmitt Bf 109 G-5
- Maandag 18 oktober 1943
- Serienummer: 27087, registratie: gelbe 1
- Onderdeel: 6./JG 3 Udet, Schiphol
- Bemanning: Hauptman Paul Stolte, 27 KIA

De Messerschmitt Bf 109 G-5 werd pas 29 oktober gevonden door enkele vissers uit Ferwert. Het weer was op de 18e oktober plotseling slecht geworden. Door het slechte zicht en brandstofgebrek stortten die dag in Noord-Nederland 15 Duitse jagers neer.

De vliegtuigen van II./JG3 waren aan het begin van de middag van de vliegbasis Schiphol opgestegen voor een aanval op B24 bommenwerpers die voor een schijnaanval richting Duitsland vlogen. Net voor half twee raakten ze in gevecht met de bommenwerpers op 65 mijl ten noorden van Ameland. Na 10 minuten in gevecht gewikkeld te zijn, gingen de bommenwerpers terug. De uiteengevallen groep jachtvliegtuigen zette daarop koers naar Schiphol. Geen van de vliegtuigen bereikte dat doel, vier van de vliegers kwamen om. Een collega van Stolte heeft gemeld dat tijdens de terugtocht laaghangende bewolking over het vasteland van Nederland trok.

De Bf 109 van Lt. Schröder kwam neer in de Noordzee hij is nog steeds vermist. Vier kwamen neer bij Schokland, waaronder de opvolger van Stolte: Hptm. Sanneman. Ofw. Kloss stortte in het IJsselmeer en kwam daarbij om. Drie maakten een noodlanding op Terschelling. Bij Deersum kwam Fw. Michaels om, hij werd begraven te Leeuwarden. Bij Folsgare maakte Uffz. Dehrmann een noodlanding en raakte daarbij gewond. Onder het vluchtschema van de 392 BG, één van de groepen

die boven de Noordzee terugkeerden en contact met de vijand meldden. Er werd geen claim voor een neergeschoten vliegtuig gemeld.

Het vliegtuig van Stolte is waarschijnlijk door gebrek aan brandstof en of desoriëntatie neergestort. Bij een luchtgevecht werden de droptanks afgeworpen zodat alleen de tank van een kleine 400 liter in het vliegtuig over was.

Met de hulp van enkele Nederlanders, waaronder de vader van Bauke van der Heide, werd het lichaam van de piloot, dat nog in de cockpit zat, op een slikslee naar de kust gebracht. In een latere tijd is een schedel gevonden die zeer waarschijnlijk van de piloot was. Stolte werd eerst begraven te Amsterdam en later herbegraven op Ysselsteyn.

Stolte was een aas met 43 neergeschoten vliegtuigen op zijn naam, hij behaalde zijn overwinningen in de periode 21 maart 1941 tot 2 oktober 1943. Hij was geboren op 11 oktober 1916 en begon zijn carrière bij de Luftwaffe in januari 1940. Op 7 april 1940 raakte hij gewond toen hij zijn vliegtuig moest verlaten boven Frankrijk. Hij werd gevangen genomen en keerde enkele maanden later terug naar Duitsland. In januari 1942 werd hij als Staffelkapitän gestationeerd in Nederland bij JG1 op De Kooy. In oktober 1942 kwam hij van het oostfront weer naar Nederland bij JG3 op Schiphol. Hij werd op 1 juli 1943 bevorderd tot Hauptman. Zijn 41^e overwinning was een B17 die op 27 september 1943 is neergestort bij Geefsweer in Groningen. Stolte moest een noodlanding maken en raakte licht gewond. Op deze dag stortte in een polder bij Uithuizen de Bf 109 van Fritz Schwalbach van II./JG3 neer, hij is tot heden nog niet geborgen. Op 31 augustus 1943 werd Stolte onderscheiden met het Deutsches kreuz in gold en op 13 september 1943 met het Ehrenpokal. Enkele dag na zijn 27^e verjaardag op 11 oktober 1943 sneuvelde hij.

Fiets over het pad over de dijk en volg het pad buitendijks in westelijke richting.

De eerste mogelijkheid de dijk weer oversteken naar binnendijks en Zeedijk volgen in westelijke richting

In het huis bij Zeedijk 13 Ferwert woonde de familie De Roo. Zij hadden een Joodse onderduiker. Bij het opruimen van het nabijgelegen vliegtuigwrak van de B17 werd een Duitser bij hen ingekwartierd. Hij sliep samen met de onderduiker in één kamer. De onderduiker kreeg van de Duitse onderofficier een paar schoenen van een bemanningslid. Deze staan nu als 'schoenen van de waanzin' in het verzetmuseum.

Ter hoogte van Zeedijk 9 Ferwert is een Amerikaanse B17 net achter de zeedijk neergestort. Het verhaal vindt u bij huisnummer 8 op een infoposter.

Op de boerderij Zeedijk 8 Ferwert woonde Joeke Andrae met zijn ouders. Hij haalde een wapen en een radio uit het vliegtuigwrak. Door verraad werden Joeke en hun onderduiker opgepakt. Hij werd in Utrecht gefusilleerd en herdacht op een monument op het verstrooingsveld bij Velzen.

Duitse Bf110 nachtjager vanaf grote hoogte dicht bij de zeedijk neergestort.

- Vliegtuig: Messerschmitt Bf 110

- Woensdag 18 augustus 1943, tijd 0:15 uur

- Serienummer: 5479, registratie: G9 + FZ

- Onderdeel: 12./NJG2 Leeuwarden

- Bemanning:

Leutnant Gerhard Dittmann - piloot, 20 KIA

Unteroffizier Theophil Bundschu - marconist, 20 KIA

Net voor knooppunt 2 is een Duitse nachtjager door onbekende oorzaak neergestort. De Duitse versie van het verhaal is dat het vliegtuig werd beschoten door een jager toen het een Engels vliegtuig onder schot had.

Opperwachtmeester Bauke Meijer zag dat het toestel in een steile glijvlucht brandend naar beneden kwam. Bij het raken van de grond explodeerde het toestel en brandde het uit. Meijer die met zijn collega naar de crashplaats bij de zeedijk onder Marrum was gefietst, kon niet bij het wrak komen door de ontploffende munitie.

Even later kwamen de Duitsers van de vliegbasis en werden de politieagenten weggestuurd. Ze vonden bij het weggaan nog een lijk van een van de inzittenden in het gras. Hij was uit het vliegtuig geslingerd. Dit was de piloot Dittmann, hij is eerst in Leeuwarden begraven en later in IJsselstein herbegraven. De marconist is op 28 september aangespoeld op de Deense eiland Mando. Hij is begraven in Esbjerg.

Diezelfde nacht zijn nog twee Bf 110 jagers van IV./NJG1 neergeschoten. Zij werden in de val gelokt door een Beaufighter van 141 squadron met nieuwe opsporingsapparatuur. De piloot (Wing Commander Braham) was bezig met het uitstrooien van strookjes zilverpapier (window). Deze strookjes veroorzaakten een grote vlek op de Duitse radar, zodat het leek alsof er een groep bommenwerpers vloog.

Fiets op Zeedijk in westelijke richting

U passeert [fietsknooppuntnummer 2](#) en [fietsknooppuntnummer 1](#).

Terug bij de Seedykstertoer voor catering en het nalezen van de verhalen.